
Відгуки. Рецензії. Повідомлення

Абрамович Семен Дмитрович
доктор філологічних наук, професор,
академік АН ВО України, завідувач кафедри
слов'янської філології та загального мовознавства,
Кам'янець-Подільський національний
університет ім. Івана Огієнка

ВИЗНАЧНА ПОДІЯ В НАШОМУ ДУХОВНО-КУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ

(Рецензія на книгу Віктора Щербакова "Иерусалим христианский.
Православному паломнику для прикосновения") [1]

Абрамович Семен Дмитриевич, доктор филологических наук, профессор, академик АН ВО Украины, заведующий кафедрой славянской филологии и общего языкознания, Каменец-Подольский национальный университет им. Ивана Огиенко

Знаменательное событие в нашей духовно-культурной жизни (рецензия на книгу Виктора Щербакова "Иерусалим христианский. Православному паломнику для прикосновения")

Abramovych Semen, D.Sc. in Philology, professor, academician of the AS HE of Ukraine, the head of the Slavic philology and general linguistics chair I. Ogienko Kamyanets-Podilski national university

The outstanding event in our spiritual and cultural life (the book review Victor Scherbakov "Christian Jerusalem. For the Orthodox pilgrim for touching upon")

Що ми знаємо про Єрусалим?

Від часів Хрещення Русі серед східних слов'ян не згасав інтерес до Єрусалиму та його християнських пам'яток. Вже в билинах київського циклу згадується про паломництво до Святого Міста з нашої землі "сорока калік"¹. Близько 1022 р. курський отрок, що прославиться в Києві як прп. Феодосій Печерський, зустрів у рідному місті чоловіка, що побував в Єрусалимі. 1062 року мандрував до єрусалимських святинь ігумен Варлаам; у XII ст. долав "вельми тяжкий і страшний шлях" до Єрусалиму по безводних кам'яних горах Палестини ігумен Даниїл. Та лише з 1847 р., коли в Єрусалимі було створено Російську Духовну Місію, шлях православного прочанина став більш налагодженим та безпечним, утворився більший простір для визрівання духовних плодів паломництва. Почали видаватися й відповідні путівники, дорожні начерки тощо. Слід відзначити "панорамне" мислення старих авторів, які ще не мали такого могутнього засобу, як кіно-фото-відео зйомки й прагнули відбити в своїх літературних замальовках якомога більше колоритного й насиченого матеріалу – напр., "Странствия по Афону и Святой Земле" інок Парфенія (АрееВа) <http://www.livelib.ru/author/3i4i29> або фіксували духовні проблими просто як певну складову своєї мандрівки – така, напр., книга воєнного історика Д. А. Скалона "Путешествие по Востоку и Святой Земле в свите великого князя Николая Николаевича в 1872 году".

Проте саме Єрусалим, як не дивно, не занадто часто поставав у центрі зору: можливо, тому, що шлях до нього, до ери літаків дуже довгий та складний, "перетягував" на себе значну частину уваги. Навіть ті духовні автори з слов'янського світу, які вкоренилися в єрусалимське життя, не уникали певної розпорошеності: спостерігається бажання "розширити" єрусалимську тему різними "екстраєрусалимськими" екскурсами або ж описами інших палестинських топосів; такі, скажімо, книги відомого ерудита архимандрита Антоніна (Капустіна) "Пять дней на Святой земле и в Иерусалиме в 1857 году" та "Из Иерусалима. Статьи, очерки, корреспонденции. 1866-1891". Доступні ж нашому читачеві (в перекладах) спроби дати підсумкову й сконденсовану картину Єрусалиму як центру християнського життя робилися, подібно, переважно вже у XX ст. інославами авторами – як-от, знаменитим британським релігієзнавцем К. Армстронг, котра зосередилася на суто доктринальних проблемах авраамічних релігій ("Иерусалим. Один город, три религии").

А от у сфері вітчизняної та російської науково-культурологічної думки ця важлива за своїм духовним змістом ситуація, в радянські часи й зовсім ігнорована, висвітлюється й зараз усе ж таки не часто. Хоча тема відвоювала право на громадянство у "великій науці", знову ж таки власне Єрусалим не завжди постає тут центром уваги. Так, наприклад, у монографії М. М. Нікітенко "Святые горы Киевские..." (К., 2013) головним об'єктом дослідження виступає "перенесення" ідеї сакрального топосу

Єрусалиму на формування київського духовного простору, зокрема на архітектурні вирішення. Про Єрусалим як сакральний центр православної свідомості наш читач може дізнатися з компілятивної книги "Иерусалим. История Святой Земли" (укл. А. Р. Андреев, 2011) та з твору диякона Російської Зарубіжної Церкви О. Занемонця "Неделя на Святой Земле: путеводитель паломника", яка орієнтує на молитовне зосередження й активну участь читача-прочанина у церковних відправах.

Як бачимо, книги, яка б донесла до нас еманацию духовного випромінювання Єрусалиму в сферу мистецтва, матеріалізацію молитовного поривання в художні образи, якими насичений простір Святого Міста, досі просто не було. І ось така книга, давно очікувана, бажана, ретельно й відповідально виконана глибоким знавцем як релігії, так і мистецтва, ерудитом єрусалимознавства й, з усього судячи, добрим і переконаним християнином², – нарешті з'явилася.

Єрусалим – тема проста і складна водночас. Вона може здаватися простою, оскільки це місто та його пам'ятки вивчаються багато століть, і сьогодні, здається, немає у культурному світі людини, яка не знала б щось, бодай у загальних рисах, про історію та художні пам'ятки цього міста. Складна – тому що вже багато чого змістовного написано, і важко не повторитися, важко продемонструвати цей потужний і невичерпний духовно-мистецький комплекс з іншої, неочікуваної сторони.

На нашу думку, авторові цієї чудової книги це вповні вдалося. Він вміє зберігати тверезий та об'єктивний погляд, розповідаючи про непрості взаємини юдаїзму, християнства та мусульманства, про складні міжконфесійні стосунки в самому християнстві (досить пригадати точно й стримано викладену тут історію Кувуклії). Водночас текст просякнутий щирою емпатією – тим, що варто було б назвати гарною суб'єктивністю.

Перше враження від цієї книги – її хочеться взяти до рук. Милує око бездоганна поліграфія, яка сьогодні не так часто зустрічається. Величезна кількість дбайливо підібраних і зі смаком скомпонованих ілюстрацій не дає послабнути увазі читача.

Закономірно, що особливу увагу тут приділено пам'яткам російського Православ'я, які стали невід'ємною частиною духовної панорами Святого Міста. Історія, зовнішній вигляд й інтер'єр та сакральна функція такої святині описуються та ілюструються докладно, розгорнуто, з відчутним особистим інтересом. Прихована тиха мелодійність таких пам'яток, як Єлеонський Вознесенський монастир, чий екстер'єр, що дивно гармоніює з пейзажем, так само чарує, як і холоднуватий "класицистичний" інтер'єр Свято-Троїцького собору, чий грандіозний внутрішній простір наче долає гравітацію й стрімко злітає вгору, до виміру Царства Небесного.

При цьому чітко проступає виразна різниця між милою серцеві автора православною стилістикою більшості поданих тут пам'яток і католицьким, вірменським чи протестантським баченням святині. Але при цій природній домінації православного первня ніде не спостерігається й тіні якоїсь зневаги до інославного богошанування. Не забути, наприклад, світлини Церкви Гефсиманської Молитви, яку було сміливо й експресивно побудовано архітектором А. Барлуцці у 20-х рр. минулого століття зі дбайливим збереженням Скелі Гефсиманської Молитви та плану старої візантійської будівлі. Або ж виразно репрезентований у книзі скульптурний фриз Хресної Дороги, виконаний у модерністській манері, яка прекрасно вписується в аскетичний інтер'єр храму Явлення Христа Воскреслого Пресвятій Діві Марії: почорніла бронза насичена духом трагедійності й скорботи. Вигідно подані суворі й монументальні форми лютеранської кірхи Редимер (церкви Христа Спасителя). Дихає східним містицизмом у неповторному поєднанні з ранньохристиянською простотою та відкритістю інтер'єр вірменської церкви Воскресіння Господнього. Невибagliвість і навіть бідність святині ефіопів Дебре Султан промовляє до християнського серця зі сторінок книги не менше сильно, ніж візантійська чи стара латинська пишнота³. Ця синтетичність християнства, культури міжнародної та доцентрової, з особливою силою проступає в хвилюючих, сповнених якоїсь невимовної таємничості, знімках інтер'єрів Храму Воскресіння Христового (Храму Гробу Господнього).

Втім, зрозуміло, що не менш значною характеристикою книги має бути і вербальний текст. Навіть побіжний погляд демонструє його високу якість. Розкривши книгу на будь-якій сторінці, важко відірватися. Очевидно, що автор не лише добре знає матеріал, але й любить його. Він описує те, що його турбує, те, чим він справді цікавиться. Грунтовні історико-культурні екскурси, сухуватий детальний опис – сусідять зі схвильованою ліричною інтонацією. Манера викладу матеріалу – жива, невимовлена, але водночас слово автора насичене прихованою патетикою, яка інколи виривається назовні й надає книзі інтонації щирості та виміру духовного зльоту: "Вийдя на улицу, ощущаешь некую обиду за тех, кто, проходя по улице мимо обычных для взгляда каменных стен, даже и не догадывается о чудесном лабиринте, скрывающемся за неприметным входом в патриархию".

У цілому перед нами – той рідкісний випадок, коли форма відповідає змістові, причому обидві вони є доскональними.

І не про те йдеться, що автор "вечерпав" свою тему. Перед нами – справжній "дотик" до теплих каменів древнього міста, сходинка до християнського Неба, запрошення до мандрівки у радісну й безмежну Вічність.

Ну, й останнє, на що хочеться звернути увагу. Прочитавши цю книгу, важко утриматися від бажання вже зараз купити квиток до Єрусалиму і побачити все це знову, ще й ще, на власні очі.

Примітки

¹ Слово це колись прийшло з латинської чи грецької мови (caliceae, xcdiuiou) й означало взуття прочанина, а потім стало сигніфікувати й самого прочанина. Згодом воно перетворилося на наше каліка – мандрівний інвалід-жебрак.

² Особливо зворушує те, що Віктор Захарович Щербаков, який почав свій життєвий шлях слюсарем на заводі, а потім зробив непересічну кар'єру військового, сьогодні працює, отримавши ще одну освіту, юристом, і ця книга є зразком того, що називають hobby, свідченням талановитості й щедрості авторської натури.

³ Звичайно, не все могла вмістити й така велика книга: шкода, наприклад, що тут немає світлин грандіозного католицького собору в ім'я Івана Хрестителя, що надзвичайно репрезентативно втілює дух західноєвропейського храмобудівництва Нового часу. Але будемо вдячні авторові й за ту величезну роботу, яку він здійснив.

Література

1. Щербаков В.З. Иерусалим християнський. Православному паломнику для прикосновения / В. З. Щербаков. – К. : НАРККиІ, 2014. – 440 с.

References

1. Shcherbakov V.Z. Ierusalim khristianskii. Pravoslavnomu palomniku dlia prikosnoveniia / V. Z. Shcherbakov. – K: NARKKiI, 2014. – 440 s.

Тилик Ігор Володимирович

кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри академічного хорового мистецтва,
Київський національний університет
культури і мистецтв

ВІДЛУННЯ ЮВІЛЕЮ

Тылик Игорь Владимирович, кандидат искусствоведения, доцент кафедры академического хорового искусства, КНУКиИ

Эхо юбилея

Tylyk Igor, Associate Professor Academic Choral Singing, KNUKiM
Echo anniversary

Визначною подією культурного життя України стало святкування 45-річного ювілею Київського національного університету культури і мистецтв. З його нагоди було здійснено низку цікавих культурно-мистецьких і науково-освітніх заходів. До них, зокрема, слід віднести видання бібліографічного показника "Майстри хорового мистецтва" (Серія "Знаменні дати КНУКиМ"), здійснене за активної співпраці творчого колективу співробітників наукової бібліотеки КНУКиМ на чолі із завідувачем сектору методичної роботи Бібліотеки О. О. Скаченко, завідувачих кафедр, професорів, доцентів та викладачів факультету Музичного мистецтва КНУКиМ.

Один із випусків вказаної серії (випуск № 3) присвячено 45-річчю відкриття кафедри хорового диригування КНУКиМ (нині кафедри академічного хорового мистецтва) – первинного освітньо-наукового й мистецького осередку, з якого, зрештою, й розпочалася плідна педагогічна діяльність Київського національного університету культури і мистецтв (на той час Київського державного інституту культури ім. О. Є. Корнійчука).

Науково-методична цінність цього видання полягає в тому, що в ньому вперше різнобічно й послідовно висвітлено культурно-мистецький та педагогічний алгоритм становлення та еволюції кафедри хорового диригування як оригінальної навчально-спеціалізованої структури, котра поєднує в собі відразу декілька площин науково-дослідницької, педагогічної та мистецької діяльності.

Видання "Майстри хорового мистецтва" відкривається розгорнутими вступними статтями: професора, народного артиста України І. Д. Гамкала та завідувача кафедри академічного хорового мистецтва, професора, заслуженої артистки України Н. М. Кречко. В кожній зі статей змістовно окреслено особливості діяльності кафедри на різних етапах її становлення і розвитку, акцентовано увагу на специфіці викладацької та мистецької роботи педагогічного та концертмейстерського колективу.

Центральні розділи видання, впорядкованого О. О. Скаченко та професором Н. М. Кречко, складають параграфи, в яких містяться біографічні відомості щодо викладачів з фаху (академічного